

از کرانه تا پسرانه

(سیراف، عسلویه، مَهر)

تألیف:

دکتر محمد غلامی

عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور

یحیی رونس دل

کارشناس ارشد تاریخ و مدیر دانشگاه پیام نور

انتشارات سخنوران

۱۳۹۵

سرشناسه	: غلامی، محمد، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: از کرانه تا پسرکانه (سیراف، عسلویه، مهر) / نویسندگان محمد غلامی، یحیی روشن دل.
مشخصات نشر	: تهران : سخنوران، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۶۴۱-۹
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: خلیج فارس -- سیر و سیاحت
رצוע	: Description and travel -- Persian Gulf
موضوع	: سیراف
موضوع	: Siraf (Iran)
موضوع	: عسلویه
موضوع	: Asaluyeh (Iran)
موضوع	: مهر (شهرستان)
موضوع	: Mohr (Iran)
شناسه افزوده	: روشن ل، یحیی، ۱۳۶۰ -
رده بندی کنگره	: ۹۵۰/۴۸۴/DSR2۱۳۴
رده بندی دیویی	: ۹۸۵/۷۳۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۲۶۷۲۴

کارگر شمالی، بعد از ادوارد براون، شمار ۴۰۷ طبقه اول انتشارات

سخنوران تلفن: ۶۴۷۶۳۰۶ - ۳-۰۹۱۹۳۰۱۶۶

www.vhvash.ir - ۰۹۱۸۳۷۷۵۳۳۴

عنوان کتاب.....	از کرانه تا پسرکانه (سیراف، عسلویه، مهر)
مؤلف.....	محمد غلامی، یحیی روشن دل
صفحه آرا.....	رضا کاوه
طراح جلد.....	رضا کاوه
ناشر.....	سخنوران
شمارگان.....	۱۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ.....	اول ۱۳۹۵
قیمت.....	۸۷۰۰ تومان

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۶۴۱-۹

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار
۱۷	فصل اول: دریای پارس (خلیج فارس)
۱۷	موقعیت جغرافیایی و وسعت
۱۹	جزایر خلیج فارس
۲۴	تاریخ خلیج فارس
۲۹	فصل دوم: کرانه و پسرانه‌های شمالی دریای پارس
۲۹	استان بوشهر
۲۹	موقعیت و وسعت
۳۰	اقلیم
۳۲	توپوگرافی
۳۲	بخش جلگه ای
۳۲	بخش کوهستانی
۳۳	روند تحولات جمعیتی
۳۴	استان هرمزگان
۳۴	موقعیت و وسعت
۳۵	توپوگرافی
۳۵	اقلیم
۳۶	روند تحولات جمعیتی
۳۷	فصل سوم: ظرفیت‌های گردشگری کرانه و پسرانه‌های شمالی دریای پارس
۳۸	ظرفیت‌های طبیعی
۳۸	ساحل و ورزش‌های آبی
۳۸	جزایر خلیج فارس

۳۹	جنگل های مانگرو (حرا)
۴۰	پارک ملی دریایی نایبند
۴۱	جاذبه های تاریخی
۴۲	گردشگری فرهنگی
۴۲	گردشگری علمی - صنعتی
۴۳	گردشگری تجاری
۴۵	فصل چهارم: سیراف، عسلویه، مَهر (پژوهشی در تاریخ، جغرافیا و جاذبه های گردشگری منطقه)
۴۵	سیراف
۴۹	جاذبه های گردشگری سیراف
۴۹	خط ساحلی
۴۹	محوطه باستانی - تاریخی سیراف
۵۱	آرامگاه سیبویه
۵۳	عسلویه
۵۶	شهرستان مَهر
۵۶	موقعیت و وسعت
۵۸	پدیده های اقلیمی
۶۰	زمین شناسی، توپوگرافی و وضعیت خاک
۶۳	پوشش گیاهی
۶۷	منابع آب
۶۹	روند تحولات جمعیتی
۷۰	پیشینه تاریخی
۷۷	گله دار
۸۱	اسیر
۸۳	جاذبه های گردشگری اسیر
۸۴	مجموعه باستانی تُمب بُت
۸۶	تخت پُرس
۸۸	فال
۹۰	گورستان تاریخی فال
۹۱	مَهر
۹۵	قلعه یا خانه گبری (خونه گوری)
۹۶	گورستان تاریخی مَهر
۹۷	منطقه طبیعی - تاریخی تنگ مَهر

۹۹	خوزی
۱۰۰	استودان های خوزی
۱۰۱	وراوی
۱۰۴	حمام تاریخی وراوی
۱۰۷	کتابنامه
۱۱۲	مراجع اینترنتی

www.ketab.ir

فهرست اشکال

- شکل ۱- تصویر ماهواره ای از خلیج فارس و تنگه هرمز ۱۹
- شکل ۲- تصویر ماهواره ای از جزیره ایرانی قسم ۲۰
- شکل ۳- تصویر هوایی جزیره مرجانی خارک ۲۱
- شکل ۴- نام خلیج فارس در یک نقشه تاریخی ۲۷
- شکل ۵- تصویر نگاره منحصراً به فرد مانگرو (حرا) در منطقه خلیج تایبند، شهرستان عسلویه ۳۹
- شکل ۶- نمایی از پارک ملی دریایی تایبند ۴۰
- شکل ۷- آثار باقی مانده از مسجد جاه سیراف تاریخی ۴۱
- شکل ۸- تمدن جدید صنعتی (کال گز) در فعالیت های انرژی در منطقه پارس (عسلویه) ۴۳
- شکل ۹- بندر طاهری کنونی یادگار شهر تاریخی سیراف ۴۸
- شکل ۱۰- گورستان باستانی سیراف کهن ۵۰
- شکل ۱۱- دخمه های باستانی، یادگار دوران حاکم شهر سیراف ۵۰
- شکل ۱۲- آرامگاه منسوب به سیبویه در سیراف (بندر طاهری) ۵۱
- شکل ۱۳- تصویر درخت انجیر معابد یا لیر در عسلویه ۵۶
- شکل ۱۴- موقعیت جغرافیایی شهرستان مهر ۵۷
- شکل ۱۵- نقشه پهنه بندی اقلیم استان فارس به روش دمارتن ۵۹
- شکل ۱۶- نقشه بارندگی بلند مدت استان فارس ۶۰
- شکل ۱۷- نقشه سازندهای زمین شناسی شهرستان مهر ۶۲
- شکل ۱۸- درخت کنار (سدر) تیپ غالب پوشش گیاهی شهرستان مهر ۶۴
- شکل ۱۹- جنگل های پراکنده بته و بادام کوهی در ارتفاعات منطقه ۶۶
- شکل ۲۰- نمایی از پوشش گیاهی بادام کوهی در کوههای جنوبی شهرستان مهر (ارتفاعات روستای نورآباد) ۶۶
- شکل ۲۱- تالاب فصلی شکل گرفته در مسیر عبور رودخانه شور (روستای هرج، بخش اسیر، شهرستان مهر) ۶۸
- شکل ۲۲- حفاری اورل اشتاین در تپه باستانی نزدیک روستای هرج (۱۳۱۱ خورشیدی) ۷۲
- شکل ۲۳- اثر باقی مانده از دوران تاریخی در محوطه باستانی تُمب بُت ۷۵
- شکل ۲۴- نمایی از تپه تاریخی تُمب پُندو در گله دار ۸۰
- شکل ۲۵- تصویر نیم تنه انسانی کشف شده در روستای شلدان ۸۵

- شکل ۲۶- اثر باقی مانده از دوران تاریخی در محوطه باستانی تُمبُت ۸۶
- شکل ۲۷- تصویر محوطه تخت پرس که توسط اشتاین گرفته شده است ۸۷
- شکل ۲۷- سنگ قبرهای صندوقی شکل موجود در گورستان تاریخی فال ۹۰
- شکل ۲۸- مسجد تاریخی فال (سال ۱۳۱۱-۱۳۱۲ هجری خورشیدی) ۹۱
- شکل ۲۹- تصویر روستای قلعه ای حاجی آباد در سال ۱۳۱۱-۱۳۱۲ هجری خورشیدی ۹۳
- شکل ۳۰- نمایی از بنای موسوم به قلعه گبری در منطقه نخلستان شهر مَهر ۹۶
- شکل ۳۱- نمایی از منطقه طبیعی تنگ مَهر در جنوب شهر مَهر ۹۸
- شکل ۳۲- نمایی از یک آسیاب آبی قدیمی در تنگ مَهر ۹۸
- شکل ۳۳- کانال هام سنگی انتقال آب در تنگ مَهر ۹۹
- شکل ۳۴- تصویر استن های موجود در تنگ خوزی ۱۰۱
- شکل ۳۵- بقایای یک بنای تاریخی در نزدیکی وراوی (۱۳۱۲-۱۳۱۳ هجری شمسی) ۱۰۳
- شکل ۳۶- تفنگچیان وراوی که اوایل اشتاین را از مسیر تنگ خوزی به عسلویه رسانده اند ۱۰۳
- شکل ۳۷- نمایی از داخل حمام تاریخی شهر وراوی ۱۰۴
- شکل ۳۸- نمایی از سنگ چله گاه (رستان خال بخش وراوی، شهرستان مَهر) ۱۰۵

فهرست جداول

جدول ۱- مشخصات بخشی از جزیره های ایرانی دریای پارس	۲۳
جدول ۲- مباحث، جمعیت و سهم استان بوشهر در کشور؛ ۱۳۹۰	۳۰
جدول ۳- روند تحولات جمعیتی استان بوشهر در فاصله زمانی ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰	۳۳
جدول ۴- مشخصات شهرهای با موقعیت جزیره ای و ساحلی در استان بوشهر؛ ۱۳۹۰	۳۴
جدول ۵- مساحت، جمعیت و سهم استان هرمزگان در کشور؛ ۱۳۹۰	۳۵
جدول ۶- روند تحولات جمعیتی استان هرمزگان در فاصله زمانی ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰	۳۶
جدول ۷- مشخصات شهرهای اقماری جزیره ای و ساحلی در استان هرمزگان؛ ۱۳۹۰	۳۶
جدول ۸- روند تحولات جمعیتی شهرستان مهر در فاصله سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰	۶۹
جدول ۹- مشخصات شهرهای شهرستان مهر	۶۹
جدول ۱۰- مشخصات برخی از آثار ملی ثبت شده در محدوده شهرستان مهر	۷۶
جدول ۱۰- سیر تحولات جمعیتی گله دار	۷۹
جدول ۱۱- آبادی های دارای سکنه بخش گله دار (۱۳۹۰)	۷۹
جدول ۱۲- سیر تحولات جمعیتی اسیر	۸۲
جدول ۱۳- آبادی های دارای سکنه بخش اسیر (۱۳۹۰)	۸۳
جدول ۱۴- سیر تحولات جمعیتی فال	۸۹
جدول ۱۵- سیر تحولات جمعیتی شهر مهر	۹۴
جدول ۱۶- آبادی های دارای سکنه بخش مرکزی شهرستان مهر (۱۳۹۰)	۹۴
جدول ۱۷- سیر تحولات جمعیتی خوزی	۱۰۰
جدول ۱۸- سیر تحولات جمعیتی شهر وراوی	۱۰۲
جدول ۱۹- آبادی های دارای سکنه بخش وراوی (۱۳۹۰)	۱۰۲

شناخت مناطق جغرافیایی در قالب بررسی پیشینه تاریخی، ویژگی‌های سرزمینی (اقلیم، زمین شناسی، منابع آب، خاک و ...) می‌تواند ضمن معرفی یک مکان به پژوهشگران و برنامه‌ریزان جهت شناخت ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها برای برنامه‌ریزی‌های آینده (از جمله برنامه‌ریزی‌های مرتبط با گردشگری) کمک نماید. مناطق جنوبی استان فارس از جمله شهرستان مهر به عنوان بسترانه‌های شمالی خلیج فارس (دریای فارس)، از دیرباز با مناطق واقع در کرانه‌های شمالی این دریا در استان‌های بوشهر (کنگان، سیراف، عسلویه) و هرمزگان (پارسیان، بندر لنگه)، حتی جزایر و کشورهای عربی کرانه‌های جنوبی دریای فارس دارای پیوندهای عمیق ارتباطی، تجاری، فرهنگی، قومی، اقتصادی، سیاسی بوده‌اند. این منطقه وسیع جغرافیایی که هویت یابی آن در طول قرن‌های متمادی از وجود دریای فارس (خلیج فارس) بوده است، دارای تاریخ کهن، تنوع در اقتصاد، فرهنگ و جاذبه‌های فراوان گردشگری طبیعی-انسانی می‌باشد. وجود شهرها و جزایر مهم باستانی-تاریخی همچون سیراف، کیش، هرمز، نایبند، فال‌گواهی بر اهمیت تاریخی این منطقه از سرزمین پهناور ایران دارد. در این کتاب تلاش شده است در حد امکان و دسترسی مستقیم به منابع

معتبر تاریخی همچون فارسنامه ابن بلخی (قرن ششم هجری قمری)، کتاب نزه القلوب (سال ۷۴۰ هجری قمری)، کتاب جامع و ارزشمند فارسنامه ناصری (تالیف سال های ۱۳۰۰ تا ۱۳۱۱ هجری قمری)، به همراه بررسی های وسیع میدانی و حضور مستقیم در مکان های تاریخی - طبیعی، تاریخ و جغرافیای این گوشه از سرزمین ایران به منظور کاربرد آن در برنامه ریزی های مرتبط با گردشگری، مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد. این کتاب به جهت آشنایی پژوهشگران، برنامه ریزان و مردمان این سرزمین با این گوشه از خاک وطن در چهار فصل به شرح ذیل تدوین شده است:

فصل اوّل: دریای پارس (خلیج فارس): بررسی اجمالی تاریخ و جغرافیای خلیج فارس و جزایر آن.

فصل دوم: کرا، و پسرکرانه های شمالی دریای پارس؛ بررسی جغرافیای طبیعی و انسانی استان های بوشهر و ... برادر به عنوان دو استان ساحلی واقع در کرانه های شمالی دریای پارس.

فصل سوم: ظرفیت های گردشگری کرانه و پسرکرانه های شمالی دریای پارس؛ بررسی ظرفیت های گردشگری مناطق مرز مشترک در حوضه های طبیعی، تاریخی، فرهنگی، علمی - صنعتی و تجاری.

فصل چهارم: سیراف، عسلویه، مَهر؛ این فصل از کتاب به بررسی تاریخ، جغرافیا و جاذبه های گردشگری سکونتگاههای مهم تاریخی واقع در این مناطق از جمله سیراف، عسلویه، اسیر، گله دار، فال، مَهر، وراوی و خوزی اختصاص یافته است.

در این کتاب تلاش شده است تا حد امکان کلیه آثار معتبر مورد ... قرار گیرند. در این زمینه از عکس های قدیمی و جدید آثار تاریخی - طبیعی این مناطق استفاده شده است.

در پایان بر خود فرض می دانیم از تمامی بزرگواران و دوستان عزیزی که در به سرانجام رسیدن این اثر یاریگر و یاری رسان بوده اند سپاسگزاری نمائیم. از دوستانی که متواضعانه و بدون چشم داشتی مطالب، کتابها و تصاویر خود را در اختیار گذاشتند، سپاس بیکران به عمل می آید. از پژوهشگر محترم جناب آقای نصراله کریمی (پارسپان)، آقای مهدی احمدی (اشکنان) به پاس در اختیار گذاشتن مجموعه عکس های مربوط به سیراف و عسلویه، آقای ابراهیم اکبری (هَرَج) به پاس در اختیار گذاشتن مجموعه عکس های شخصی از آثار تاریخی و طبیعی شهرستان مَهر و دیگر

دوستان و همراهان صادق، صمیمی و فرهنگ دوست فارغ از نام و نشان، سیاس بیکران به عمل می آید. امید که نگارش این اثر (که بیگمان با کاستی های فراوان تیز همراه می باشد)، به شناخت (هر چند اندک) این گوشه از خاک وطن در جغرافیای وسیع این اقلیم پهناور کهن نام بینجامد.

به امید آبادانی ایران عزیز

دکتر محمد غلامی

دکتر در جغرافیا و برنامه ریزی شهری - عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور

یحیی روشندل

کارشناس ارشد تاریخ - مدرس دانشگاه پیام نور